

УДК: 398:78:7.097

Андрій ФУРДИЧКО

МУЗИЧНИЙ ФОЛЬКЛОР І ФОЛЬКЛОРИЗМ НА СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ

Аналізуються кількісні і якісні показники взаємовпливу телебачення і фольклору, розглядається стан використання музичного фольклору на телебаченні, та творів, які мають певну складову фольклоризму.

Ключові слова: телебачення, фольклор, фольклоризм, телеканал, телепраграма.

© А. ФУРДИЧКО, 2017

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017

Наша тема є новою в музикознавчих пошуках і *фактуальною* у світлі правових вимог до україномовного контенту телебачення (далі — ТБ). *Методологія* дослідження базується на діалектичному підході в розгляді процесу взаємовпливу телебачення і фольклору, аналізі програм центральних і регіональних телеканалів, класифікації музичного продукту в діапазоні досліджуваної тематики, компаративістського аналізу різних музичних течій, методу дедукції у вивченні ролі пісенного фольклору в музичній культурі.

Музичний фольклор як частина української нематеріальної культури є складовою народного духу. Наша пісенна спадщина висвітлює різні аспекти побуту, відносин із оточуючою дійсністю та світобаченням. Але необхідно визнати, що процес глобалізації та демократизації українського суспільства створює серйозні виклики, навіть екзистенціального характеру, перед цією галуззю народної культури. Особливо це стосується процесу її популяризації через ТБ. Це викликає стурбованість на державному рівні. Народні депутати при обговоренні змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» звернули увагу на те, що українське законодавство не передбачає підтримку національної культури і не створює жодних умов для інвестування у вітчизняну музику, що, на думку авторів законопроекту, призводить до панування іноземного продукту. Констатувалося, що з усього музичного ефіру України — сукупності музичних творів, які транслюються на телебаченні, радіо, в мережі Інтернет та відтворюється по-різному з комерційними та приватними цілями — українська сучасна музика в цьому ефірі має частку всього лише 5—7%. Ця ситуація, на їхній погляд, виглядає дивною і неприродною для країни, яка має найбільшу у світі скарбницю народної пісні — понад один мільйон пісень. У пояснювальній записці до законопроекту про квотування україномовного контенту на телебаченні її автори, беручи до уваги ворожі стосунки з РФ, вказують на зростання в суспільстві попиту на національний аудіовізуальний продукт державною мовою. Про це, на їхню думку, свідчать численні звернення громадян, різного роду листи та повідомлення в соціальних мережах, організація заходів, що стосуються питань державної мовної політики та мови ЗМІ [15]. Внаслідок бурхливої публічної дискусії у Верховній Раді України прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуаль-

них (електронних) засобів масової інформації», який встановлює обов'язкову частку українського контенту на ТБ в 75% від загального обсягу.

Цілком зрозуміло, що ми не можемо нехтувати тією великою роллю, яку відіграє телебачення в житті сучасної людини. Психологи вважають, що ТБ є не лише невід'ємною частиною культури сучасного суспільства, але й важливим інститутом соціалізації індивіда. Воно забезпечує можливість наочно-образного сприйняття, а значить і більш сильного емоційного впливу на реципієнтів. Як результат, телебачення є наймогутнішим засобом комунікації за чисельністю аудиторії і можливостями впливу на свідомість людей [8, с. 485]. Важливо дослідити, як українське телебачення використовує музичний фольклор у цьому впливі на свідомість телеглядачів.

Розглядаючи елементи фольклоризму на українському телебаченні, не можна оминати загальну ситуацію національного українського контенту. Однією з проблем є переважання меркантильних інтересів у виробленні аудіовізуального продукту. Контент у бізнес-моделі комерційного ТБ — це «продукт», який в кінцевому рахунку, забезпечує прибуток». Видають в ефір в основному розкручених закордонних (найчастіше російських) виконавців популярної музики, а також найвідоміших українських виконавців і груп. Нові голоси, фольклорні українські колективи, андеграундські гурти, які використовують фольклор, дуже складно «пробиваються» на ТБ. Отже, тут потрібен державницький підхід до проблеми.

Не можна не помітити, що клановість і родинні зв'язки сьогодні також відіграють неабияку роль на ТБ. Це явище викликане спонсорсько-меценатським форматом фінансування, через що відчувається брак державних телеканалів, відсутність спеціалізованих відеокомпаній, що здатні фахово виготовити відповідний музичний продукт. У продюсерському середовищі багато тих, хто готовий «розкрутити» бездарного співака за гроші, ніж інвестувати у справжній талант.

Ще одним серйозним викликом для національного аудіовізуального продукту став наступ закордонної масової культури.

Виходячи з вищезазначеної ситуації та розуміючи беззаперечну роль української музичної традиції в розвитку національної культури, метою нашого дослідження став аналіз кількісних і якісних показ-

ників взаємовпливу телебачення і музичного фольклору, розгляд стану використання музичного фольклору на телебаченні й творів, які мають певну складову фольклоризму. Під терміном фольклоризм в контексті цього дослідження ми маємо на увазі як наявність фольклорних елементів в пісенній творчості, яка виходить в ефір на ТБ, так і звернення до принципів фольклорного мислення в творчості виконавців і композиторів. Зважаючи на той факт, що проблема українського контенту набула державного значення і була розглянута у Верховній Раді України, вона є актуальною і вимагає більш прискіпливого вивчення. *Методологія* дослідження базується на діалектичному підході в розгляді процесу взаємовпливу телебачення і фольклору, аналізі програм центральних і регіональних телеканалів, класифікації музичного продукту в діапазоні досліджуваної тематики, компаративістського аналізу різних музичних течій, методу дедукції у вивченні ролі пісенного фольклору в музичній культурі.

Питання ролі та місця фольклору в сучасних умовах розглядалося такими вченими, як С. Грица [3], Д. Дзюба [6], А. Іваницький [9], Б. Путилов [16], О. Харчишин [22], а Д. Фіске досліджував явище як телевізійну культуру [28]. Вплив ТБ і фольклору на формування особистості був у зоні уваги таких психологів як В. Буряк [2], Ю. Данько [5], Н. Дзюбишина-Мельник [7], О. Дроздов [8] та ін. Близькою до нашої тематики є роботи телекритика А. Колодко [10; 11], а також О. Різника [18].

Оскільки для виконання мети дослідження був потрібен аналіз сучасного стану проблеми, були використані програми понад 10 телеканалів з періодичної преси, а також електронний ресурс телеканалів: «Інтер» (<http://www.inter.ua>), «1+1» (<http://www.1plus1.tv>), Першого Національного телеканалу (<http://www.1tv.com.ua>), ТРК «Новий канал» (<http://novy.tv>), «Тет» (<http://tet.tv/tetmusik>), ICTV (<http://www.ictv.ua>), СТБ (<http://www.stb.ua>), НТН (<http://ntn.tv>), ТРК «Україна» (<http://kanalukraina.tv>), М1 (<http://www.m1.tv>), М2 (<http://www.m2.tv>), Enter-Music (<http://www.enter.ua>), МТВ-Україна (<http://www.mtv.ua>); музичних гуртів, фестивалів та ін.

Фольклор на українському телебаченні був присутнім завжди. З набуттям незалежності формат телеканалів змінився, музичні програми залежали від

уподобань публіки та бізнесових інтересів їх продюсерів. Становлення українського музичного шоу-бізнесу на ТБ слід пов'язувати з появою першого хіт-парада кліпів «Територія А» (1995—2000 рр.) (співзасновники А. Рудницька, О. Бригинець). Програма виходила щоденно і мала 5 місць переможців, потім 10, а пізніше 20. Щотижня два учасники залишали програму, а натомість стартували нові кліпи. «Територія А» дала поштовх новій хвилі української популярної музики. З тих виконавців і груп, які тоді стали популярними, діють активно і сьогодні Ірина Білик, Олександр Пономарьов, Ані Лорак, Наталя Могилевська, Віктор Павлік, Оксана Білозір, Павло Зібров, Таїсія Повалій, «Грін Грей», «Брати Гадюкіни», «Пікардійська терція», «The Vibe» та ін. Протягом усієї їхньої діяльності фольклоризм був і залишається постійним компонентом творчості. За 5 років існування створено понад 2000 випусків програми.

Програма була дуже популярною, мала багато фан-клубів на всій території країни. Вона в багатьох молодих людей до сьогоднішнього дня асоціюється з становленням незалежності України [11; 21].

Саме такий ефект «м'якої українізації» мала трансляція на багатьох телеканалах фестивалів «Червона рута» і «Таврійські ігри». Перший із них був заснований у 1989 р. в Чернівцях і проводиться до наших днів. Він виник у період, коли національна музика сприймалася як протест проти існуючого режиму. Тому музичний продукт, який звучить на цьому заході, завжди сприймається як патріотична. Багато учасників і переможців сповідують з'єднання народного мелосу з сучасним аранжуванням. Трансляція фестивалю різними телеканалами завжди добре сприймалася телеглядачами. Багато українських зірок-випускників фестивалю минулих років, а саме: «ВВ», «Гайдамаки», Руслана, «Брати Гадюкіни», «Сестричка Віка», «ТНМК», «Тартак», Катя Чілі, Росава, «Кому вниз» та інші — відкрили цілий напрям нової української національної музики, що опирається на давні фольклорні традиції. Саме цей напрям нині потужно розвивають нові лауреати «Червоної руті-2009» такі, як-от: «ДахаБраха», «ПоліКарп», «ТаРУТА», «ШоколаД», Млада і «Солома гурт» [27].

«Таврійські ігри» проводилися щорічно з 1992 до 2008 р. в Каховці (організатор М. Баграєв). Їхня популярність множилась завдяки прямим теле- і радіо-

трансляціям. Щоденно концерти фестивалю бачили разом із телеглядачами близько 80 тис. осіб. Серед учасників фестивалю були й такі українські співаки, і гурти, як Ані Лорак, Руслана, Ірина Білик, Тіна Кароль, Олександр Пономарьов, «ВВ», «Брати Гадюкіни», «Скрябін», «Океан Ельзи» та ін. [23].

Сьогодні ситуація з музичними програмами на ТБ дещо інша. Аналіз програм 10 українських телевізійних каналів (загального плану, не нішевих, музичних) за 2016 рік (УТ-1 UA: Перший, 1+1, 2+2, ICTV, СТБ, «Україна», Інтер, НТН, «Новий», ТЕТ) показує, що найбільшу схильність до показу музичних програм має UA: Перший. Системною (двічі на тиждень) була культурно-мистецька програма «Фольк-music» (ведуча Оксана Пекун), де спостережено постійний пошук і спроби відродження українського музичного етносу, автентичних мелодій і народних пісень різних регіонів України. Перед глядачами виступали професійні й аматорські колективи, а зіркові учасники програми нерідко представляли на розсуд аудиторії власні варіації відомих музичних творів або й оригінальні пісні з домішками українського автентичного стилю. У передачі «Інша музика з Олексієм Коганом» звучали народні пісні з сучасним аранжуванням у виконанні Іларії, Андрія Кохана, Марії Бурмак, групи «Shopping Hour» та ін. Високоякісну українську музику можна було послухати в передачі «На гостину до Івана Поповича», в концертних програмах «Приречений на любов», «Мама вічна і кохана», «Пісня України з О. Злотником», «Єднаймося! Сольний концерт О. Чубаревої», «Джамала «Подих Live», Ніна Матвієнко «Ми єдині і Україна у нас одна», «Лише у нас в Україні», на концертах Михайла Поплавського, Юрія Рибчинського «Слова і музика», Віктора Павлика. Канал транслював «Євробачення-2016». «Музичні салони», «Історія музики з Бобом Россом», музичний телефільм «Образи» — це також продукт УТ-1, який телеглядач міг подивитися в 2016 році.

На телеканалі СТБ аматорам пісенного мистецтва в 2016 р. було запропоновано шоу «Україна має талант» та «Х-фактор-6», в яких звучали народні мелодії або стилізовані під народну музику твори. Варто згадати шоу «Голос країни» та «Голос країни діти» на телеканалі «1+1», де частина виконаних пісень належать до народних або містять елементи фольклору. На каналах «2+2», ICTV, «Україна», Інтер,

НТН, ТЕТ, «Новий» музичний продукт в 2016 р. був майже відсутній. У той час, як частина каналів за добу ТБ-промоції (18+ у містах < 50 тисяч населення) станом на 27 квітня 2017 р. віддзеркалила таку ситуацію: Україна — 12,16%, Інтер — 10,37%, СТБ — 8,69%, 1+1 — 8,68%, ICTV — 8,22%, НТН — 4,32%, Новий канал — 4,08%, ТЕТ — 2,26%, канал 112 — 2,06%, 2+2 — 2,04%, Перший канал — 0,32%. Вибірка категорії «непрацюючі, пенсіонери» демонструє наступні рейтинги: Перший канал — 69,22%, канал 112 — 68,54%, Xsport — 62,67%, ZIK — 62,48%, Тоніс — 62,06%, Інтер — 60,53%, Україна — 51,60%. Музичні канали мають дуже малу долю, причому фольклорна музика на них звучить рідко і не є характерною для їх програм: М1 — 1,08%, Music Box UA — 0,18%, М2 — 0,13%, Eu music — 0,11% [17]. А за підсумками 2016 р. канал «Україна» став лідером серед аудиторії 18+, 50 тис.; 1+1 — одночасно в двох аудиторіях: МБ-18-54, 50 тис. і 25—45, 50 тис.; а СТБ — 14—49, 50 тис. [20].

З нішевих каналів потрібно згадати М2, на якому доля україномовних пісень уже на початку 2016 р. складала 75%. Щоп'ятниці на каналі виходить хіт-парад україномовних кліпів «Перший Український Хіт-парад», у неділю — підсумковий «Головний хіт-парад країни», щосуботи — програма «Всі кліпи». У проєкті «Як це було» (неділя о 15:00) згадують про історію українського шоубізу.

«Національний хіт-парад» на OTV проводить власні зйомки концертних номерів українських «зірок». Завдяки інтерактивному голосуванню глядачі самі можуть визначати переможців. Серед виконавців чимало популярних співаків, які використовують у своїй творчості фольклоризм [13].

Викликають інтерес програми Першого міжнародного телевізійного проєкту «Етно», який розповідає про творчість народів світу. У концепції каналу основним завданням визначено підтримку, популяризацію, відродження народної творчості, культурного надбання та історичної спадщини народів світу. Трансляція кращих матеріальних цінностей і етнографічних особливостей, що відображені у пісенному, танцювальному й інших мистецьких витворах, спрямовані на відродження самоідентифікації нації. Щоденна програма «Етномузика» в оригінальній формі подає кліпи кращих етнографічних музичних

колективів, окремі концертні виступи. Що ж до інших програм, то ситуація наступна: «Фестивальний калейдоскоп» демонструє кращі етнографічні фестивалі України [24]; «Сонечко моє» пропагує творчість дітей [19]; «Гуляємо весілля» — обряди українського весілля та ін. [4]. В архіві новин Етно-світу знаходимо повідомлення про цікаві заходи, які відбулися в 2011—2012 рр. та транслювалися на цьому каналі, серед яких етнічний фестиваль «Вінок Дунаю» (Одеса), етноспівачка Наталя Сербіна, що відроджує традицію жіночого лірництва, фестиваль «Закарпатське божоле», свято Маланки на Василя на «Мамаєвій Слободі», «Купальські вечорниці» на хуторі Савки, міжнародний музичний фестиваль «Тарас Бульба», фестиваль «Під камінь-2012», міжнародний фестиваль гуцулів, фестиваль «Осінь Середньовіччя», «Слов'янські ігрища» в «Парку Київська Русь», перший фестиваль гуцульської співанки на Верховинщині та ін. На порталі «Культура» етноспівачка Наталя Сербіна розповідала про свою експедицію на Поліссі, де їй вдалося записати дочку-поводирку лірниць, яка ще з 30-х років ходила теренами Західного Полісся [1].

Більше можливостей для появи фольклорних колективів на блакитному екрані з'являються на регіональному телебаченні. Наприклад, у Волинській області на каналах ВОДТРК «Нова Волинь», ТРК Аверс, Полісся ТБ широко висвітлювались міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором», фестиваль «Ur-fest», мистецьке шоу «Ніч у луцькому замку», що проводиться щорічно у замку Любарт, в рамках якого відбувається фестиваль історичної культури: середньовічних танців, музики, кулінарії, традицій. На місцевому ТБ висвітлюється фестиваль альтернативної музики «Бандерштат», або міжнародний фестиваль «На хвилях Святиязя», який проводиться на озері Святиязі з метою виявлення молодих талановитих виконавців, поєднання сучасної естрадної пісні з народними звичаями та обрядами. До речі, умовою участі є виконання пісні українською мовою. На цьому святі виступав також гурт «Хореза козацька», музичний колектив стародавньої музики з Києва. Гурт виконує мелодії Руси-України різних епох: середньовіччя, ренесансу, бароко, класицизму, романтизму та окремі твори ХХ ст. На концерті «Рицер Смілостю Упоєний» учасники гурту, використовували кобзу, бандуру, пандору, корнетто, лізарт, ба-

солю, фідель, скрипку, українську ліру, німецьку ліру, дуду (гайду), цинк і блок-флейту.

У червні 2016 р. у Хмельницькому проведено I Міжнародний фестиваль «Ладовиці». У програмі звернено увагу на народні співи, вишиванки, традиційну їжу, на фестивалі виступали фольклорні гурти «Серпанок» (Суми), фольклорний ансамбль «Добрина» із польського міста Білосток, у репертуарі якого є автентична українська мелодика з Підляшшя. Брали участь у заході й київський фольклорний гурт «Володар», гурт «Родовід» (Львів), етно-рок гурт «Чумацький шлях» з Поділля, дитячий фольклорний ансамбль «Ладосвіти», молодіжний фольклорний гурт «Ладовиці» (ініціатори фестивалю). Киянин В. Жованик грав на старосвітській бандурі, лунала сучасна етномузика. Дійство широко висвітлювалось місцевим ТБ (<http://podillya.tv>).

Представляє інтерес телепрограма «Поговоримо про музику» на ТБ Галичина [14]. На Закарпатті активно пропагуються на регіональних телеканалах виступи фольклорного дитячого ансамблю «Джерела» Обласного палацу дитячої та юнацької творчості, а також фольклорного ансамблю «Іршава». У Полтавській області на телеканалах «Лтава», Нromadske Полтава популярною стали народознавча програма «Обереги», молодіжна програма «Квадрат успіху», «До тебе лину я в піснях» та ін. Молоді українські таланти, що не пробилися в ефір радіо та ТБ, виступають у програмі «Мазепа-фест», у якій вдало поєднують виступи рок-виконавців із мистецтвом кобзарів.

За рейтингом з відомими музичними нішевими каналами змагається онлайн-телеканал «Наше Music» з Чернівців. На інших регіональних телеканалах користуються великою популярністю передачі з фестивалів «Florile dalbe», «Загарецький гарчик», «Від Різдва Христового до Йордана», «Обнова-фест», конкурси та покази дитячого виконання та ін.

Наявність більш широких можливостей для показу фольклорної музики на регіональному ТБ є безперечною, і її можна продемонструвати, порівнюючи наступні кількісні показники. Регіональні телеканали в розрізі областей України виглядають так: Вінницька — 18 місцевих каналів ТБ, Волинська — 4, Дніпропетровська — 31, Донецька — 24, Житомирська — 7, Закарпатська — 6, Запорізька — 10, Івано-Франківська — 11, Київська — 17, Кірово-

градська — 3, Луганська — 14, Львівська — 13, Миколаївська — 8, Одеська — 21, Полтавська — 11, Рівненська — 6, Сумська — 8, Тернопільська — 3, Харківська — 17, Херсонська — 8, Хмельницька — 14, Черкаська — 11, Чернівецька — 8, Чернігівська — 10 [12]. Виходячи з цього, в контенті програм існує більше місця для фольклору та фольклористичних передач, особливо це стосується висвітлення музичних колективів і подій місцевого значення.

Аналіз музичного продукту, який демонструється на українському телебаченні в дослідженому нами діапазоні (фольклор і фольклоризм), дає змогу провести певну класифікацію. На перший план виходить традиційна народна пісня, яка виконується фольклорними колективами (аматорськими чи професійними), що зібрана в експедиціях, почута від старожилів, знайдена в архівах. До цієї групи зараховуємо й представників репродуктивної течії, які відтворюють стародавню фольклорну традицію, наприклад, кобзарі-лірники. Інша група колективів у своїй творчості використовує такі елементи фольклору: відповідний інструментарій, традиційний костюм, тематику текстів, мотиви мелосу. Одночасно вони додають сучасного аранжування, використовують електроінструменти. До третьої групи виконавців відносимо тих, які користуються творами авторів, що в своїх піснях звертаються до принципів фольклорного мислення. Маємо на увазі різновид художньо-образного мислення, що полягає в «естетизованому ставленні до дійсності, своєрідної логіки та мовних засобах» [7]. Фольклорна свідомість сприймається як спеціальна знакова система, особливий тип естетичної комунікації між колективним автором, виконавцем (інтерпретатор-співавтор) і слухачем. Усі вони «працюють» у контексті кодового поля фольклорного сюжету [2, с. 21].

«Фольк-musik» як програма фольклорного спрямування культивує любов телеглядача до автентичної народної пісні. Автори програми дбайливо ставляться до відтворення манери народного виконання, використання в сучасних інтерпретаціях музичних інструментів минулого (оригіналів або копій, виготовлених у новітній час). Дуже важливим, на наш погляд, є дослідження творчим колективом програми умов проживання своїх героїв, історії створення аматорських ансамблів, їхнє сприйняття естетики народної творчості. Адже виконавець народного ме-

лосу стає його співавтором, через своє розуміння оточуючого середовища, через своє суб'єктивне світосприйняття пісні він передає людям власне розуміння змісту тексту й естетики мелодії. Таке виконання народної пісні сприймається як природне явище, особливо у випадках виконання обрядових пісень, присвячених календарному циклу свят чи сімейним ритуалам. Найбільше цей суб'єктивізм відчувається у творчості аматорських колективів із різних регіонів України. Серед таких колективів, які брали участь у програмі «Фольк-музик», згадаємо ансамблі «Берегиня» (пісня «Ой, журавко»), «Оберіг» і «Журавка» з Сіверського краю на Чернігівщині, хор «Азовські зорі» з Запорізької обл. (пісня «Із-за гаю»), переможець сезону 2016 р. народний вокальний ансамбль «Вітовчани» з Миколаєва (пісня «Світить місяць»), з Волинської обл. ансамблі «Родинонька», «Діброва» та «Нуйсівські співухи» (пісня «Чумаченко»), «Сваряни» з Рівніщини (пісня «Червона калина»), колектив «Знахідка» з Жовтих Вод, що на Дніпропетровщині, який виконував пісні з обряду заручин, ансамбль «Будьмо» з Івано-Франківщини (любовна пісня «Рубав я калину»), «Лищанецькі молодички» з Тернопільщини (лемківська пісня «Горлицькі дівочки») та ін. [26].

Беручи до уваги процес трансформації актуалізованих у сучасному соціумі традиційних обрядодій і синхронно з ними пісенного репертуару, їм притаманного, «Фольк-музик» пропонує порівнювати звучання однієї і тієї ж народної пісні в двох варіантах: традиційному і сучасному. Наприклад, пісню «Ой, піду я до млина» виконував ансамбль «Калинове намисто» і дует Тетяни Піскаркової й Тараса Яницького, пісню «Зашуміла зелена дубровойка» — гурт «Дубровойка» й Христина Охитва; гурт «Перезвін» із ансамблем «Корнівчанка» запропонували два варіанти пісні «Задзвонили усі дзвони». Пісню-переможницю «Ой журавко» виконав ансамбль «Берегиня» з Чернігівщини і гурт «Квітка» з Харківщини, пісню «Рубав я калину» телеглядачі могли бачити у виконанні ансамблю «Знахідка» з Слобожанщини та гурту «Будьмо» з Прикарпаття, «Червона калина» звучала у виконанні «Сварян» і Катерини Пушкіної, «Чумаченько» відповідно — «Нуйсівські співухи» і В. Лимаренко тощо.

Більш широким ареалом своїх експедиційних досліджень відрізняються студентські колективи, пред-

ставлені на телебаченні. Прикладом може слугувати фольклорний ансамбль «Кралиця» Київського національного університету культури і мистецтв, лауреата Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів (керівник І. Синельников). Основним напрямком творчої діяльності колективу є дослідження і популяризація народних звичаїв, обрядів, пісень, хореографії та інструментальної музики України. Основу репертуару колективу складають пісні, записані І. Синельниковим та студентами-фольклористами в Рівненській, Житомирській і Чернігівській областях, а також пісні Волині, Київщини й Наддніпрянщини. Театралізована форма концертних виступів, яскраві традиційні, автентичні народні костюми, наслідування і сценічне втілення народних пісенних традицій — все це надає молодіжному колективу «Кралиця» неповторного, самобутнього колориту. За участю фольклорного ансамблю «Кралиця» на українському телебаченні записані такі програми: «За Віфлеємською зорею (1998 р.)», «Весняні хороводи» (2002 р.), «Проведу я русалочки» (2003 р.), цикл розважально-гумористичних програм «Спотикач» (2006—2007 рр.), «Різдвяні фрески» (2009 р.), «Фольк-М'юзік» (2010 р.) [25].

У програмі «Фольк-Музик» поряд з фольклорними колективами звучить музика такого гурту, як «Тарута» з Києва, що виконує етнічну музику у стилі World Music. Це команда дослідників фольклору та професійних естрадних музикантів, яка експериментує і вносить сучасні музичні віяння в автентичний український пісенний фольклор («Зберемося, Роде!», «Чумацька»). Рівненський гурт Ot Vinta як учасник згаданої програми є одним із лідерів українського рокабілі-сцени. У своїй творчості активно використовує український фольк, тому жанр їхнього виконання має назву «украбілі». І хоча такі твори гурту, як «Накурила Баба Журавля», «Кохайтеся, чорноброві» (на вірші Т. Шевченка), «Смерека», не повною мірою відтворюють автентичні тексти, але гумор, що панує на сцені під час виконання, є справжнім українським, і не можна не визнавати фольклоризм в їхніх виступах. Велика доля українізму відчувається у виступах поп-рок групи *Антиміла* з Києва («Завжди моя» на вірші Т. Шевченка). На «Фольк-Музик» гурт *NRavitsa* виконував народну пісню «Повій, вітерочку» у порівнянні з автентичним виконанням гурту «Грайте, музики».

З цього ряду гуртів можна згадати частого гостя на ТБ українську електро-фольк групу *ОНУКА*, яка виступала також в гранд-фіналі «Євро бачення-2017» разом з музикантами колективу «*НАОНИ*». Гурт належить до тих колективів, особливістю яких є використання українських народних мотивів та інструментів (бухало, скрипка, стукалки, окарина, сопілка, трембіта, бандура), що гармонійно поєднуються з електронним аранжуванням [26].

У контексті переплетення різних течій у виконанні народнопісенного спадку слід відмітити різне ставлення до автентики народного виконавства. Представники репродуктивної течії в розвитку музичної культури наполягають на необхідності відродження стародавніх текстів, мелодики та інструментів. З кінця 1980-х рр., наприклад, започатковано рух реставрації кобзарсько-лірницької автентичної співогри на вулицях та під святинями (М. Будник, В. Кушпет, М. Хай та ін.). Копіювання «старечого» тембру та «немічного» інтонування стало ознакою цього руху. Це одна прикмета відродження автентики — це репертуар, який інтерпретується як словесно, так транскрибовано. Відновлення архівного матеріалу цими способами спостерігаємо у кобзарських думках, історичних піснях, які виконували сліпці-співачи II полов. XIX — поч. XX ст. До цієї течії можна зарахувати інструментальну капелу «Надобридень», яка працює в жанрі фольклору, традиційної української музики. Це один з перших вторинних гуртів інструментальної музики, що сповідує (з 1992 р.) віру в необхідність реконструкції фольклорної автентики в Україні (М. Хай, С. Охрімчук, О. Кабанов та ін.). У цьому русі активно діють гурти «Гуляйгород» (кер. С. Постольніков), «Родовід» (кер. Ю. Кондратенко), ансамбль українського автентичного співу «Божичі» (кер. І. Фетисов та С. Карпенко), гурт «Буття» (кер. О. Бут) та ін.

Однак критики автентизму висловлюють сумнів щодо можливості сучасного слухача з його певним культурним рівнем проникнути в музику давніх часів подібно до сучасників твору. З іншого боку, музичні інструменти пройшли певну еволюцію у спрощенні й розширенні їх технічних можливостей, вирівнюванні або нарощуванні потужності звучання. Існує думка про «слабкість» і навіть «фальшивість» старовинних інструментів, про те, що вони були розраховані на невеличкі аудиторії. Крім того, виконав-

ські стилі мають особливість нести на собі відбиток свого часу, а тому швидко втрачають актуальність.

Доки критики сперечаються у ставленні до автентичної народної пісенної культури, телебачення транслює музику на смак різних фокусних груп.

Однією з найбільш рейтингових програм на українському телебаченні в першому кварталі 2017 р. було телешоу «Голос країни». У рамках цієї програми звучало чимало зразків української народної музики або пісень із великою частотою фольклорного цитування. Учасник конкурсу І. Пилипець виконав пісню «Карпатський чардаш», «Тече вода», разом з І. Єгоровою «Ой, Марічко, чичері» (5 сезон), Т. Решетняк «Край, мій рідний край» (5 сезон), Д. Степанюк «Пливе кача» (5 сезон), Д. Кирилко і М. Чорна «Ой, у вишневому саду», Х. Соловій «Ой летіли дикі гуси» (6 сезон), Т. Кароль, Катя Чілі і О. Клименко «Думи мої, думи», О. Клименко «Чорнобривці» (суперфінал 7 сезону) та ін. Виконання пісень із фольклорними елементами О. Клименком, переможцем 7 сезону, викликало особливі відчуття у публіки. Кожне слово тексту виконаних ним пісень, кожен інтонаційний нюанс він доводив своїм талантом до найчутливіших струн душі слухачів. Катя Чілі виконала декілька пісень, а саме: «Яблунька», «Світлиця». Співачка на цьому проєкті нагадала про свою неповторну творчість, з'єднала прадавні ритуальні пісні з сучасним аранжуванням. Відновлюючи архаїчний етнічний матеріал, вона дає йому унікальну сучасну інтерпретацію.

На каналі «1+1» навіть в програмі «Пороблено в Україні» прозвучала народна пісня «Ніч яка місячна» у виконанні гурту *Ot Vinta* разом із народним артистом України, оперним співаком В. Гришком.

Народні мелодії, фольклористичні музичні твори, ритміка звучать й у таких програмах, як «Україна має талант», «Х-фактор», «Танцюють всі» на СТБ, «Фабрика» (Новий канал), «Битва хорів» (Інтер), «Народна зірка» (Україна).

Своїми специфічними методами телебачення створює «картинку» оточуючого світу, стереотипи, поняття телевізійного добра і зла, правди й брехні, справедливості та несправедливості, поваги до законів і правовий нігілізм, гуманність й антигуманність та ін. Фольклор на ТБ не своїми кількісними показниками, а своєю майже постійною присутністю впливає на телеглядача. Він з дитинства присутній у кож-

ному з нас, бо щодня брав участь в формуванні особистості через казки, які нам розповідали в ранньому віці, колискові, обрядові пісні (почуті на сімейних та календарних святах). Фольклор сприяє формуванню тієї призми, через яку ми в майбутньому розглядаємо світ на рівні архетипів, міфів, стереотипів. Отже, духовний світ українця наповнюється тим народним надбанням, що формувалося віками, незалежно від еволюційної стадії, на якій людина знаходиться. Народжуючись як індивід, як суб'єкт суспільства, з притаманними їй природними задатками, людина формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки вихованню, в якому фольклор є постійно присутнім елементом. Уже саме поняття особистість виражає належність людини до певного суспільства, певної історичної епохи, культури, традиції. Тобто особистість виявляє себе тільки в суспільних відносинах. А онтогенез психіки виступає як незворотна послідовність структур, які ускладнюються, у якій генетично пізніші структури виникають із більш ранніх і включають їх у себе в зміненому вигляді. Кожна нова психічна структура виникає на основі попередньої. Отож, фольклор, покладений на початкових етапах виховання в психічну структуру дитини, не зникає, а стає цеглинкою у створенні особистості, яка формує контент телепрограм і телепередач, а також людину, що споживає телевізійний продукт.

Музичний фольклор у дозованій трансляції з екранів телевізорів стає тим елементом, який пробуджує найкращі естетичні почуття людини, але водночас він асоціюється з минулим, консервативним. Професійність авторів музичних програм, мабуть, полягає в гармонізації лірики, романтизму, поваги і любові до народної пісні з естетикою сучасного мелосу. Варто зазначити, що авторам програми «Фольк-music» це вдається якнайкраще. Сучасне ж аранжування корелюється з новими смаками і трендами в розвитку музики. Цей постійний розвиток характеристик музичних уподобань є особливістю еволюції цієї складової народної нематеріальної культури.

Звернення до автентики, що з'явилося на зламі ХХ і ХХІ ст., стає модним трендом, затребуваним певною частиною теле- і радіослухачів. Воно задовольняє когнітивні та інформаційні потреби людей, що є однією із функцій телебачення. Це не ретроспекція в минуле, а навпаки тенденція перспектив-

ного розвитку, захист свого етнічного «я» в глобалізованому світі. Крім цього, індивід також стає перед дилемою загальних інтересів і традиційних цінностей. Певна частина людей вирішує цю проблему, вибираючи другий варіант. Причиною цього може бути, що його естетика невидимими нитками пов'язана з архетипними зразками нашого мислення, причому не з примітивними та низинними відчуттями, а з тими, що асоціюються з родом, батьківщиною, героїчним минулим свого народу.

Цей постулат стосується також музичного андеграунду, різних течій у музиці, що знаходяться в пошуці нових шляхів розвитку цього виду мистецтва. Вони також ґрунтуються на фольклорних архетипах, фольклоризмі, фольклорному мисленні. Навіть найфантастичніші музичні проекти замислюються людьми, з підсвідомості яких ніяким чином не витравили фольклорне мислення.

Дослідження Ольгою Харчишин пісенного фольклору в етнокulturі Львова підвели до висновку про те, що українська піснетворчість Львова ХХ ст. заснована на українській фольклорній традиції з подальшими професійно-мистецькими впливами українського середовища міста [22].

Слухач (споживач), долучаючи текст та мелодію до свого інформаційного фонду, отримує оригінальну систему народного образного уявлення про світ і людські стосунки в ньому. Тобто, на думку В. Буряка, естетична комунікація фольклору полягає саме у варіативності творчого канону, у специфіці інформаційного поліфонізму на рівні трьох суб'єктів (колективний автор, інтерпретатор-співавтор і споживач інформації), що функціонують в аурі фольклорного матеріалу [2, с. 21].

Розглядаючи взаємозв'язок фольклору і телебачення, Д. Дзюба в своєму дослідженні підсумовує, що ТБ з перших днів свого існування активно використовувало фольклорні твори та їхні форми, однак, незважаючи на це, не є природним середовищем для традиційної народної творчості. Утім, великий обсяг телевізійного контенту містить у собі твори вторинного фольклору та фольклоризму: народні пісні, народну музику. На її думку, фольклор є і залишається джерелом сучасних медіа-текстів й одним з гарантів їхньої популярності. Дослідниця справедливо вважає, що роль телебачення в поширенні фольклору дуже велика [13].

Фольклор і фольклоризм на українському телебаченні існує з моменту появи ТБ. В умовах сучасної незалежної України змінилися умови діяльності ТБ, оскільки воно великою мірою залежить від фінансових інтересів власників телеканалів. Масова культура, яка агресивно наступає в наш час, ставить перед ЗМІ серйозний виклик. В історії становлення українського шоу-бізнесу є добрі приклади використання фольклору і його елементів у формуванні світоглядних уявлень громадянина України. Сьогодні ще йде боротьба між базовими народними цінностями українства і низькопробною масовою культурою.

Кількісний аналіз присутності фольклору та фольклоризму на українському центральному телебаченні показує неоднорідне ставлення до використання традиційної пісенної культури на різних каналах. Деякі з них приділяють значну увагу популяризації музичного фольклору (Перший UA), інші використовують його епізодично і нецілеспрямовано («1+1», Україна, Новий, Інтер, СТБ), треті («2+2», ICTV, НТН, ТЕТ) нехтують виховним і розважальним потенціалом цієї скарбниці народної нематеріальної культури. Третя категорія каналів з визначеної нами класифікації могла б приділити більше уваги використанню музичного фольклору та фольклористичних творів, особливо у світлі законодавчих вимог щодо україномовного контенту на ТБ. Регіональне телебачення до цієї проблеми ставиться більш творчо та в кількісних показниках суттєво випереджає центральне ТБ.

Аналіз впливу фольклору та фольклоризму на телеглядачів показує, що в дозованій кількості він є позитивним чинником, зорієнтованим на естетичних стереотипах українця, особистість якого сформувалася на ґрунті фольклорного мислення.

Дослідження програм, в яких використовують музичний фольклор чи фольклоризм, доводить, що нові форми подачі музичного матеріалу, чи це стосується репродуктивної течії, яка відроджує автентичну, чи андеграундських експериментальних гуртів, які працюють в жанрі фольку з сучасним аранжуванням, є сприятливим фактором для розвитку українського мелосу. В умовах глобалізованого світу, коли традиційна пісенна культура відчуває виклики навіть екзистенціального характеру, нові форми його використання вказують перспективні шляхи подальшого поступу.

Висновки: аналіз показує неоднорідне ставлення до використання традиційної пісенної культури на різних центральних каналах. Деякі з них приділяють значну увагу популяризації музичного фольклору (Перший UA), інші використовують його епізодично і нецілеспрямовано («1+1», Україна, Новий, Інтер, СТБ), треті («2+2», ICTV, НТН, ТЕТ) нехтують ним. Фольклор в дозованій кількості є позитивним чинником, а нові форми використання музичної спадщини вказують перспективні шляхи подальшого поступу.

1. Буряк В.Д. Фольклорне, художнє та публіцистичне мислення у контексті інтелектуально-образної еволюції (Форми і методи вираження інформації у творчій свідомості етносу) : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.01.07 ; 10.01.08 / В.Д. Буряк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — Київ, 2003. — 38 с.
2. Грица С.Й. Трансмісія фольклорної традиції: Етномузикологічні розвідки / Софія Грица. — Київ ; Тернопіль : Астон, 2002. — 236 с.
3. Данько Ю.А. Феномен агресивного телебачення у контексті сучасних соціологічних досліджень / Ю.А. Данько // Сучасне суспільство. — 2012. — Вип. 1. — С. 153—158.
4. Дроздов О. Телебачення, як джерело впливу на соціальну спрямованість молоді / О. Дроздов // Психологопедагогічна наука і суспільна ідеологія : матеріали методологічного семінару АПН України, 12 листопада 1998 р. — Київ : Гнозис, 1998. — С. 481—486.
5. Іваницький А. Українська музична фольклористика (методологія і методика): навч. посібник / А. Іваницький. — Київ : Заповіт, 1997. — 392 с.
6. Колодко А. «Зразки пісенної народної творчості та розповідного фольклору на телеканалі «Перший-UA» на прикладі культурно-мистецьких передач «фолькмузик» та «Казки лірника Сашка» / А. Колодко // Аркадія. — 2015. — № 4. — С. 93—99.
7. Колодко А. Формування контенту альтернативної української та зарубіжної музики у 1990-х роках на каналі ICTV на прикладі програм «Територія-А» та «Хмарочос» / А. Колодко // Традиції та новачі у вищій архітектурно-художній освіті. — 2015. — Вип. 3. — С. 33—37.
8. Путилов Б.Н. Фольклор и народная культура / Б.Н. Путилов, С.П. Самойлова. — СПб. ; Москва : Наука, 1994. — 239 с.
9. Український пісенний фольклор в етнокulturі Львова: трансформаційні процеси, міжкультурні пограниччя: монографія / Ольга Харчишин ; передмова С. Павлюка, Р. Кирчіва ; Інститут народознавства НАН України. — Львів : Інститут народознавства НАН України; Простір-М, 2011. — 368 с.
10. Fiske J. Television Culture (Studies in Communication Series) / J. Fiske. — London : Routledge, 1988. — 400 p.

11. Архів новин Етно-світу / Перший етнічний канал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://etnochannel.tv/en/news/etno-world.html>.
12. Гуляємо весілля. Телепередача / Перший етнічний канал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.etnochannel.tv/ua/redakciji-program/81-guljajemo-vesillja.html>.
13. Дзюба Д. Фольклор і телебачення: точки перетину в полі медіакультури. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2016/1/46.pdf>.
14. Дзюбишина-Мельник Н. Трікі-трілі, трілі-тон (Дітяче художньо-образне мислення і фольклор). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kulturamovny.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine44-21.pdf>.
15. Місцеві телеканали / Ефірне телебачення та радіомовлення в Україні. ТБ та радіо (ТКР). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrtvr.org/telekanali-taradiostantsiji/mistsevi-telekanaly.html>.
16. «Національний хіт-парад» / Телеканал «OTV». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.m1.tv/chart/25>.
17. «Поговоримо про музику» / Телепередача на ТБ «Галичина. Івано-Франківське обласне телебачення». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://galtv.if.ua/tvprojects/muzichni/pogovorymo-pro-muzyku>.
18. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» (щодо діяльності організацій колективного управління)». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH29R00A.html.
19. Рейтинг телеканалів / MediaБізнес. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.mediabusiness.com.ua/component/option,com_rating/Itemid,55.
20. Різник О. Музичні програми в електронних ЗМІ України та питання вдосконалення державної політики у цій сфері (Аналітичний огляд). [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/2009_zv_1_3.php.
21. Сонечко мє. Телепередача / Перший етнічний канал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.etnochannel.tv/ua/redakciji-program/80-sonechko-moje.html>.
22. Телеканал «Україна» — став лідером телеперегляду у 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kanalukraina.tv/ru/news/kanal-ukraina-stal-liderom-telesmotreniya-v-2016-godu>.
23. Територія А. З чого починався український шоу-біз / Проект «Територія А» на телеканалі ТСН. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/special-projects/territory>.
24. Фестивальна історія: як «Таврійські ігри» робили з Каховки музичну столицю. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2017/05/25/224354>.
25. Фестивальний калейдоскоп / Перший етнічний канал. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.etnochannel.tv/ua/redakciji-program/77-festyvalnij-kalejdoskop.html>.
26. Фольклорний ансамбль «Крالیця» / Факультет музичного мистецтва КНУКІМ. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://fmm.knukim.edu.ua/folklor-nij-ansambl-kralitsya.html>.
27. «Фольк-music» / Телепередача на ТБ «UA: Перший». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: 1tv.com.ua/programs/folk.
28. «Червона Рута». Всеукраїнський фестиваль сучасної пісні та популярної музики. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chervonaruta.info>.

Andrii Furdychko

FOLK MUSIC AND FOLKLORE ON THE MODERN UKRAINIAN TELEVISION

The study is devoted to an analysis of quantitative and qualitative indicators of interference of television and folklore, the situation of using folk music and television items that have some component of folklore are examined.

Keywords: television, folklore, folklore on the TV channel, TV program.

Андрій Фурдычко

МУЗЫКАЛЬНЫЙ ФОЛЬКЛОР И ФОЛЬКЛОРИЗМ НА СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ТЕЛЕВИДЕНИИ

Анализируются количественные и качественные показатели взаимовлияния телевидения и фольклора, рассмотрена ситуация с использованием музыкального фольклора на телевидении, и произведений, которые включают в себе определенную часть фольклоризма.

Ключевые слова: телевидение, фольклор, фольклоризм, телеканал, телепрограмма.